

สวัสดีปีจอ

-ว่าด้วยชื่อปีนักษัตรไทย-

ศศิธร มัตซึโมโตะ
โรงเรียนภาษาและวัฒนธรรม ล.อ.ท.

สวัสดีปีใหม่ค่ะ มิตรรักนักร้องชาว TPA NEWS ทุกท่าน ปีที่ผ่านมาเกิดเรื่องราวต่างๆ ขึ้นมากมายเลยนะคะ ...พอมารู้ตัวอีกที เวลาที่ผ่านไปอีกหนึ่งปีอย่างรวดเร็ว ปีนี้ขึ้นศักราชใหม่ ๒๕๖๔ ปีจอ และเมื่อพูดถึงปีนักษัตรไทย ทุกท่านคงจำกันได้ดีใช่ไหมคะว่าตอนเด็กๆ คุณครูที่โรงเรียนหรือคุณพ่อคุณแม่ที่บ้านเคยให้เราท่องจำกันว่าปีไหนชื่ออะไร และมีสัตว์อะไรเป็นเครื่องหมายของปีนั้นๆ บ้าง

คำว่า "นักษัตร" เมื่อค้นในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ จะปรากฏความหมาย ๒ ความหมาย คือ

นักษัตร ๑, นักษัตร- [นักษัด, นักษัดตระ-] น. ดาว, ดาวฤกษ์, มี ๒๗ หมู่ ... (ชื่อดาว และจำนวนทั้งหมด)...

นักษัตร ๒ [นักษัด] น. ชื่อรอบเวลา กำหนด ๑๒ ปีเป็น ๑ รอบ เรียกว่า ๑๒ นักษัตร โดยกำหนดให้สัตว์เป็นเครื่องหมายในปีนั้นๆ คือ ชวด-หนู ฉลู-วัว ขาล-เสือ เกาะ-กระต่าย มะโรง-งูใหญ่ มะเส็ง-งูเล็ก มะเมีย-ม้า มะแม-แพะ วอก-ลิง ระกา-ไก่ จอ-หมา กุน-หมู

ตอนเด็กๆ ผู้เขียนเองก็นึกแปลกใจว่าชื่อนักษัตร อย่าง ชวด ฉลู ขาล เกาะ นี่แปลว่าอะไร แต่ก็ได้ไม่ได้คิดจะหาคำตอบอย่างจริงจัง เวลานั้นต้องท่องอะไรก็ท่องจำไป จนมาเป็นครูภาษาไทยสอนชาวญี่ปุ่นนี่ละค่ะ พอได้มีโอกาสสอนนักเรียนอ่านเขียนภาษาไทยก็เกิดอยากสอนเรื่องนี้ขึ้นมา เพราะในบทเรียนมีสอนให้อ่านเขียนชื่อวัน ชื่อเดือน และวิธีเขียนวันที่ของไทยอยู่ ครูก็อยากแทรกเรื่องปีนักษัตร เข้าไปด้วย นักเรียนจะได้รู้รอบ อีกอย่างหนึ่งคือ ที่ญี่ปุ่นก็มีปีนักษัตร

เหมือนกัน ต่างกันเล็กน้อยตรงที่สัตว์ที่เป็นเครื่องหมายของปีมะโรง มะแม กุน คือ มังกร เกะ และหมูป่า ตามลำดับ ส่วนชื่อปีนั้นญี่ปุ่นจะใช้ตัวอักษรจีน (คันจิ) ที่มีความหมายเป็นสัตว์ประจำปีนั้นๆ เป็นตัวอักษรแบบโบราณ แต่เสียงอ่านจะคล้ายชื่อสัตว์ที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน จึงเดาได้ไม่ยากนัก

กลับเข้าเรื่องชื่อปีนักษัตรของไทยกันนะคะ เท่าที่ผู้เขียนค้น ข้อมูล ส่วนใหญ่จะพบข้อมูลที่เป็นตำนานเล่าถึงที่มา และลำดับของ สัตว์ ๑๒ ตัว ข้อมูลที่เกี่ยวกับภาษา ที่มาของชื่อ ๑๒ นักษัตรนั้นหายากมาก ในพจนานุกรมเองก็จะมีบอกอยู่แค่ไม่กี่คำ ดังนี้ค่ะ

ชวด น. ชื่อปีที่ ๑ ของรอบปีนักษัตร มีหนูเป็นเครื่องหมาย (ช. ชูต)

ฉลู [ชะหลู] น. ชื่อปีที่ ๒ ของรอบปีนักษัตร มีวัวเป็นเครื่องหมาย (ช. ฉลูว)

ขาล [ขาน] น. ชื่อปีที่ ๓ ของรอบปีนักษัตร มีเสือเป็นเครื่องหมาย (ช.)

เกาะ น. ชื่อปีที่ ๔ ของรอบปีนักษัตร มีกระต่ายเป็นเครื่องหมาย

มะโรง น. ชื่อปีที่ ๕ ของรอบปีนักษัตร มีงูใหญ่เป็นเครื่องหมาย

มะเส็ง น. ชื่อปีที่ ๖ ของรอบปีนักษัตร มีงูเล็กเป็นเครื่องหมาย

มะเมีย น. ชื่อปีที่ ๗ ของรอบปีนักษัตร มีม้าเป็นเครื่องหมาย

มะแม น. ชื่อปีที่ ๘ ของรอบปีนักษัตร มีแพะเป็นเครื่องหมาย

วอก น. ชื่อปีที่ ๙ ของรอบปีนักษัตร มีลิงเป็นเครื่องหมาย

ระกา น. ชื่อปีที่ ๑๐ ของรอบปีนักษัตร มีไก่เป็นเครื่องหมาย

จอ น. ชื่อปีที่ ๑๑ ของรอบปีนักษัตร มีหมาเป็นเครื่องหมาย

กุน น. ชื่อปีที่ ๑๒ ของรอบปีนักษัตร มีหมูเป็นเครื่องหมาย

จะเห็นได้ว่ามีเพียงชื่อปี ๓ ชื่อแรกเท่านั้นที่มีอักษรย่อในวงเล็บ

ท้ายบทนิยาม บอกที่มาของคำ คือ ช. = เขมร

ผู้เขียนจึงต้องไปค้นต่อว่าชื่ออื่นๆ มีที่มาจากภาษาอะไร แล้วก็พบบทความ “ชื่อปีของไทยเป็น ‘ภาษาสหประชาชาติ’” ของ ทองโรจนวิภาค ตีพิมพ์ในนิตยสารศิลปวัฒนธรรม ปี ๒๕๓๘ และเผยแพร่อีกครั้งบนเว็บไซต์ ศิลปวัฒนธรรม SILPA-MAG.COM เมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๒ ซึ่งผู้เขียนขอเรียบเรียงโดยสรุป ดังนี้

ชื่อปีของไทยคือ **ชวด ฉลู ขาล ฯลฯ** นี้ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงสนพระทัยมาก ในสาส์นสมเด็จพระเจ้าสาส์นของพระองค์ท่านที่ทรงมีไปมาติดต่อกับท่านเสฐียรโกเศศหรือพระยาอนุমানราชชนหลายฉบับเกี่ยวกับเรื่องนี้ พระองค์ท่านทรงสนพระทัยว่าชื่อปีของไทยนี้มีที่มาอย่างไร เป็นภาษาอะไร พระองค์ทรงค้นชื่อปีในภาษาจีน และภาษาของชนชาติต่างๆ ในแหลมอินโดจีน เช่น พม่า มอญ เขมร ญวน จาม ทิเบต และญี่ปุ่น ทรงให้ท่านเสฐียรโกเศศค้นชื่อในภาษาจีนหลวง (จีนกลาง) และทรงให้ท่านเสฐียรโกเศศถามจากมหาฉำ (ศ. ฉำ ทองคำวรรณ) ถึงชื่อปีที่เรียกในภาษาเขมร กับได้ทรงสืบค้นชื่อปีอย่างมอญ ประทานแก่ท่านเสฐียรโกเศศด้วย ชื่อปีที่เราเรียกกันนั้นเรียกว่า ปี ๑๒ นักษัตริ คือถือเอาตามดาวฤกษ์ ๑๒ ดวง ซึ่งกำหนดให้เป็นรูปสัตว์ต่างๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่ท่านเสฐียรโกเศศได้กล่าวไว้ว่า “เรื่อง ๑๒ นักษัตริเป็นที่น่าฉงนที่สุด ชื่อปีที่เรียกว่า ชวด ฉลู ก็พ้องกันแต่ต่างชื่อ ที่อยู่ในชาตินี้บ้าง ชาติโน้นบ้าง หาที่พ้องกันหมดไม่ได้ เป็นแต่ได้แน่ว่าจะมีที่มาแห่งเดียวกัน และเป็นของที่ต่างฝ่ายได้มาในรุ่นหลัง เพราะเขมรกับมอญเป็นภาษาในตระกูลเดียวกัน ควรที่พ้องชื่อกันหมด แต่ไม่เช่นนั้น มอญดูเป็นว่าเรียกตามชื่อสัตว์โดยตรง เพราะมีคำ “แสะ” ซึ่งแปลว่าม้า แต่ชื่ออื่นสอไปไม่ออก...”

สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมฯ ทรงประทานความเห็นไว้ว่า ชื่อปีเถาะของมอญที่ว่า “กะต่าย” นั้น น่าจะเป็นคำ “กระต่าย” ของไทยที่เอามาจากมอญ และ “ค่านัก” ที่เป็นเพี้ยนชื่อปีมะโรงนั้น น่าจะได้แก่ “ค่านาค” ในภาษามคร ปีมะเมียที่มอญเรียก “แสะ” นั้นไปตรงกับคำ “แสะ” ซึ่งแปลว่าม้าในภาษาเขมร แต่เขมรเรียกชื่อปีม้าว่า “มะมี” และปีมะแมที่มอญเรียก “คะแบะ” นั้นใกล้เคียงมาทางเขมรซึ่งเรียกแพะว่า “พะแพ”

เมื่อได้รวมมติของนักปราชญ์ทั้งสองที่ได้กล่าวมาแล้ว ก็พอจะอนุมานที่มาของปีได้ ดังนี้

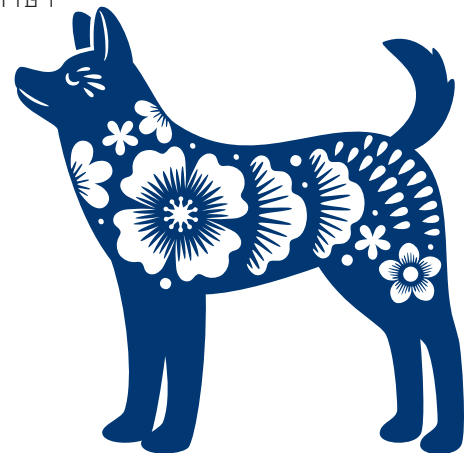
ชวด น่าจะมาจากภาษาจีน, **ฉลู** น่าจะมาจากภาษาจาม, **ขาล** ไม่มีมติในชื่อนี้, ผู้เขียนเห็นว่าใกล้เคียงมาทางขลา หรือคลาของเขมร ซึ่งแปลว่า เสือ, **เถาะ** น่าจะมาจากภาษามอญ และจีน, **มะโรง** น่าจะมาจากภาษาจีน และญวน, **มะเส็ง** ไม่มีมติเกี่ยวกับชื่อนี้, **มะเมีย** มะแม ไม่มีมติเกี่ยวกับชื่อนี้ แต่ท่านเสฐียรโกเศศให้ความเห็นว่าเป็นชื่อสัตว์ตามเสียงที่สัตว์นั้นร้อง คือ **ม้า** และ **แพะ** แต่ไม่ได้บอกว่าเป็นภาษาอะไร, **วอก** น่าจะมาจากภาษาไทยเหนือโบราณ, **ระกา** ไม่มีมติในชื่อนี้, **จอ** น่าจะมาจากภาษา

ญวน, กุน น่าจะมาจากภาษาทางพายัพหรือไทยเหนือ

คำที่ใช้เรียกชื่อปีของไทยนี้ ผู้เขียนมีความสนใจมานานแล้ว และพยายามหาทางสืบค้นเท่าที่พอจะทำได้ ทั้งนี้เพราะหนังสือที่พอจะใช้สืบค้นได้มีแต่ทางไทยเราเท่านั้น ทางฝรั่งไม่มี เมื่อได้มาอ่านสาส์นสมเด็จพระเจ้าดังกล่าวแล้วรู้สึกว่าได้ความรู้เพิ่มขึ้น แต่จะอย่างไรก็ดี ความรู้ใหม่ที่ได้นั้นดูจะเป็นแต่ข้อสันนิษฐานเท่านั้น ผู้เขียนเองก็ไม่มีภูมิปัญญาพอที่จะแสดงความคิดเห็นในทางสนับสนุนหรือโต้แย้ง ขอลอความเห็นเพิ่มเติมแต่เพียงเล็กน้อย คือ ปีวอกกับปีจอ นั้น วอกกับ จอ น่าจะเป็นภาษาส่วย ส่วยเรียกกันว่า เว้า เรียกสุนัขหรือหมาว่า จอ เป็นคำที่ใช้พูดกันอยู่แม้ในทุกวันนี้ ส่วยน่าจะเป็นชนเผ่าหนึ่งของชนชาติขอมโบราณ หรืออาจเป็นชนเผ่าหนึ่งต่างหาก เช่นกับชนชาวเขาเผ่าต่างๆ เช่น ขมุ ข่า กะเหรี่ยง หรืออีโก้ เป็นต้น ถ้าหากวอกกับจอเป็นภาษาส่วยจริงตามที่ได้บอกความเห็นมานั้น ก็แสดงว่าส่วยมีประวัติความเป็นมายาวนานจนมีภาษาปรากฏเป็นชื่อปีของไทยเรา และเมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว ชื่อปีของไทยเป็น “ภาษาสหประชาชาติ”

สรุปได้ว่าชื่อปีนักษัตริของไทยยังไม่สามารถหาข้อสรุปเรื่องที่มาได้ครบทุกคำ อีกทั้งข้อมูลข้างต้นยังเป็นเพียงข้อสันนิษฐานเท่านั้น แต่ก็สามารถกล่าวได้ว่าชื่อปีนักษัตริ์นั้นไม่ใช่ภาษาไทยและน่าจะมาจากภาษา

ต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับไทยเราในสมัยโบราณค่ะ

ที่มาข้อมูล

ศิลปวัฒนธรรม. (๒๕๖๒). ชื่อปีนักษัตริ์ไทย มาจากไหน?. สืบค้นเมื่อ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๓, จาก

https://www.silpa-mag.com/culture/article_36887

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (๒๕๕๘). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔. สืบค้นเมื่อ ๒๔

พฤศจิกายน ๒๕๖๓, จาก <http://www.royin.go.th/dictionary/ภาพประกอบ>

<https://sites.google.com/site/12naksatrthiy/khwam-penma12nak>